

improbabil ca o altă icoană a lui Luca să fi fost amplasată în biserica de lemn din Nicula, dar nu în locul celei care a plecat la Cluj în 1699 și care aparține altui penel, ci ulterior, cândva în prima jumătate a secolului al XVIII-lea, căci pentru o asemenea înlocuire era nevoie de ceva mai mult decât inițiativa unui grup de localnici, iar o susținere din partea Episcopiei de la Blaj nu se întrevide documentar.

Concluzia poate fi, deci, una singură: icoana care a lăcrimat în 1699 a rămas în Nicula, dar a fost mutilată la restaurare. Pentru creștinul ortodox acesta nu este, însă, un motiv de depreciere. De aceea renașterea în jurul său a pelerinajului de la Nicula sub auspicii ortodoxe este un fapt istoric cu o semnificație religioasă la fel de importantă ca și dacă fenomenul s-ar fi desfășurat sub coordonarea Bisericii Greco-Catolice, dar la proporții pe care în această a doua variantă nu le-ar fi atins niciodată, deoarece, așa cum foarte bine ilustrează chestionarele lui Philippe Henri Blasen, marea majoritate a pelerinilor sunt de confesiune ortodoxă, iar participarea acestora într-un număr atât de mare la un eveniment patronat de Biserica Greco-Catolică este deocamdată exclusă. Efectele edilitare ale acestui fenomen de masă și disputele patrimoniale sunt regretabile, dar ele aparțin altei sfere, pe care volumul prezentat a analizat-o foarte bine și sunt într-un tot de acord cu opiniile exprimate de autor. Ca participantă la un grup de dialog interconfesional știu însă că ele vor avea ecou doar în cercul foarte restrâns al istoricilor de profesie, nu al celor din rândul clerului și cu atât mai puțin al formatorilor de opinie din indiferent ce alt domeniu cu impact major asupra populației. Din păcate, aceasta este în general soarta literaturii istorice în România, unde istoricul a încetat demult să mai fie privit ca un înțelept al cetății.

ANA DUMITRAN

Vlad Popovici, *Studies on the Romanian Political Elite from Transylvania and Hungary (1861-1918)*, Cluj-Napoca, Mega, 2012, 164 p.

Lucrarea recenzată se situează pe o poziție destul de îndepărtată, în plan cronologic, de începuturile unui proces de cercetare care a furnizat de-a lungul deceniilor un număr considerabil de studii și de colecții de documente, referitoare la istoria modernă a românilor, în special pentru a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Apariția ei trebuie salutăată însă pentru deschiderile pe care le conturează în planul metodologic și în cel al interpretării. Prin caracterul său laborios, analiza cantitativă nu stă la îndemâna oricui, pentru că cei care o profesează – Vlad Popovici numărându-se printre aceștia – trebuie să dea dovadă de suficientă stăruință și perseverență. Însă, în stadiul actual al cercetării, pentru aria tematică și cronologică indicată, analiza cantitativă nu mai poate fi lăsată în sarcina viitorului. Prin produsul său final, ea demonstrează că poate readuce în discuție, într-o perspectivă inedită, decenii de interpretare istoriografică. Revenind la obiectul recenziei, constatăm că în special subcapitole precum „Elite developments and tendencies inside the national movement (1881-1896)” (pp. 47-57) sau „Elite evolutions and tendencies within the

national movement (1896-1918)” (pp. 80-89) relevă potențialul interpretativ pe care îl susține în mod direct și imediat analiza statistică.

Îndrăznim să-l situăm pe Vlad Popovici în ultima generație de cercetători moderniști, deși această apreciere poate fi atinsă de hazard, cei tineri venind neîncetat din urmă. Cu toate acestea, studiile pe care le-a realizat deja, dintre care unul anunța apariția celui de față¹, i-au „format mâna” pentru un proiect mai ambițios.

În prefață, autorul formulează constatarea că de mai bine de un secol „mișcarea națională a românilor din Transilvania și Ungaria” s-a constituit într-o temă „clasică” pentru istoriografia românească. Se cuvin apreciate realizările importante, dar mulți dintre autori și-au consumat eforturile în redactarea unor studii descriptive, în cel mai bun caz a unor ediții de documente. Spațiul cel mai descoperit, excepțiile fiind și de data aceasta puțin numeroase, este cel al contribuțiilor biografice. Datorită acestui fapt, reconstituirea profilului politic al unei personalități sau al unui grup din rândul elitelor rămâne adesea un demers anevoios, în condițiile în care informațiile sunt împrăștiate sau ascunse într-o serie de surse dezarmantă prin cantitate și diversitate.

Lucrarea își propune să contribuie la acoperirea acestei carențe prin colectarea și constituirea unor date prosopografice și statistice referitoare la mișcarea națională a românilor din Transilvania și Ungaria între 1861 și 1918. Autorul nu și-a asumat realizarea unei istorii *stricto sensu* a elitelor politice românești. Însă, în pofida poziției centrale a analizei cantitative, cercetarea sa nu putea să fie și nu este lipsită de o schemă interpretativă care dă textului sens și logică. Îl susțin în acest plan roadele eforturilor de a-și asigura în prealabil o cunoaștere largă a contextului istoric și politic, de asemenea, de a cunoaște mult din ceea ce poate fi cunoscut sub aspectul surselor documentare și bibliografice.

Pătrunzând în materia capitolului I, intrăm în dialog cu autorul întrebându-ne dacă, analizând un grup de 20 sau 29 de persoane este utilă stabilirea unei vârste medii pentru întreg grupul; exagerând puțin, ne gândim la relevanța operării unei medii între I. Hodoș, care avea 32 de ani în 1861, și A. Sterca Șuluțiu, care avea, tot atunci, 67 de ani. Ne gândim la alternativa împărțirii personajelor în categorii care să permită distribuirea lor în generații.

Vlad Popovici nu a evitat însă această spinoasă problemă a „schimbării generațiilor în interiorul mișcării naționale și al partidelor naționale românești din Ungaria” (cap. V, p. 93, nota 8). În ultimul capitol al lucrării, el a încercat o distribuire a personajelor politice active în perioada 1867-1918. S-a limitat, pentru a-i cita cuvintele, la definirea „empirică” a trei generații. A remarcat apoi, cu temei, insuficiența tratării acestei probleme în literatura sociologică și istoriografică românească. Începutul este făcut prin preocupările lui Lucian Nastasă² sau ale lui Constantin Schifirneț³, dar acestea acestea lasă deschisă completarea bazei metodologice în domeniu.

În a doua jumătate a secolului al XIX-lea și la începutul celui următor, presa și alte categorii de surse evitau, în general, să consemneze confesiunea unor persoane, chiar clerici, fie că era vorba de membri ai „Astrei”, membri în comitetele unor bănci

¹ Vlad Popovici (ed.), *Acte și documente privind elita politică românească din Transilvania (1869-1896)*, Cluj-Napoca, Mega, 2010, 183 p.

² Lucian Nastasă, *Generație și schimbare în istoriografia română (sfârșitul secolului XIX-începutul secolului XX)*, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 1999, 158 p.

³ Constantin Schifirneț, *Sociologie românească modernă*, București, Criterion, 2009, pp. 181-186.

românești, oameni politici ș.a. Scopul era acela al diminuării incidenței concurenței sau a disputelor interconfesionale. Ulterior, istoricii au preluat această discreție, privând cercetarea istorică de informații cu o relevanță specială. Vlad Popovici s-a alăturat celor care s-au abătut de la această atitudine, luând în considerare confesiunea electorilor, a membrilor comitetelor naționale române și comitetelor centrale electorale, pentru întreaga perioadă studiată. El acordă importanță raportului dintre clerici și laici, care, în perspectivă diacronică, înclină net în favoarea acestora din urmă, nu numai ca număr, ci și ca influență. De altfel, la pagina 80, unde cartea a ajuns la o perioadă mai târzie (1896-1918) și pornind de la legătura între Biserica Ortodoxă Română și orientarea politică neoactivistă, el și-a asumat pledoaria pentru o istoriografie care să acorde în viitor o atenție sporită relației dintre confesiune și implicarea politică.

Analiza cantitativă și cea prosopografică evidențiază fapte și fenomene greu perceptibile în alte orizonturi metodologice. Am aminti între acestea constatarea subțiririi elitei politice naționale, 63 de persoane în Comitetul Național Român, respectiv în Comitetul Electoral Central, în perioada 1869-1878. Necunoașterea ne-ar fi împins să ne gândim la un număr apreciabil de membri ai Partidului Național Român pentru acest deceniu, în timp ce categoria numită era inexistentă în perioada delimitată. De fapt, aceleași demersuri analitice evidențiază un interval de derută politică între 1872 și 1878, când opțiunea pasivism/activism era de natură să inducă o relație armonică între ortodocși și greco-catolici, fie ei clerici sau laici; reliefează, de asemenea, cu o claritate care asigură atractivitatea lecturii, temeiurile schimbării raportului între funcționarii, clericii și liber-profesioniștii care formau elita politică românească în perioada 1861-1881 (vezi p. 28). Pentru a formula o apreciere și mai bine circumscrisă, observăm că lucrarea conturează, cu interpretările de rigoare, creșterea în timp a ponderii avocaților printre membrii Comitetului Politic Executiv, până la dominarea netă din intervalul 1896-1918, când au ajuns să reprezinte 60-70% din elita politică centrală. Este vorba de o contribuție care poate aduce clarificări și în alte programe de cercetare. Spre pildă, ea elimină riscul de a vedea ca pe un fapt accidental realitatea că în Marea Adunare Națională de la 1 Decembrie 1918, avocații au fost, prin excelență, categoria profesională suprareprezentată, urmând imediat după agricultori și clerici, în timp ce ponderea lor generală în societate era minoră în comparație cu celelalte două categorii. „Faptul că o mână de oameni cu profesii liberale și independență financiară s-a autoimpus, după 1866, la conducerea mișcării naționale – evaluează autorul –, devenind figuri centrale și promovându-și susținătorii în rândul elitelor, a avut un impact asupra întregii activități politice a Partidului Național Român.” (p. 31).

La începutul capitolului II este adus în atenție, cu prudența cerută de datele deținute și de nivelul cercetărilor, un aspect important: întrebarea asupra existenței, în intervalul 1869-1881, a structurilor politice teritoriale și a incidenței legăturilor acestora cu Comitetul Electoral Central. Pentru perioada de după 1881 însă, prudența lasă locul siguranței constatării existenței acestor structuri și relații, pe deplin atestate documentar și istoriografic.

În privința capitolului III, apreciem că principala contribuție pe care o aduce este aceea de a iniția în mod documentat și critic o deschidere spre un domeniu pentru care istoricii au manifestat până acum prea puțin interes. Este vorba de viața de organizație a Partidului Național Român, de reacțiile membrilor dintr-un comitat, de disponibilitatea lor de a se constitui în cluburi, în cadrul cercurilor electorale, sau

într-un club comitatens, în fine, de relațiile dintre centru și periferie în cadrul formațiunii. De fapt, la nivelul întregii cărți se acordă atenția cuvenită structurii și modului de funcționare a partidului, centrului sau centrelor de decizie din cadrul său și modificării acestor variabile în etapele distincte din intervalul 1869-1918.

Între altele, capitolul IV oferă date pentru înțelegerea unor fenomene politice ulterioare. Spre pildă, evoluția vieții politice a Banatului după 1918; mai concret, slabele rezultate obținute de PNR în alegerile din 1919 în această zonă și faptul că Banatul a fost o „poartă” de pătrundere a Partidului Național Liberal și a Partidului Poporului în județele ciscarpatine.

Ultima secțiune a lucrării constă într-o evaluare a moștenirii scrise lăsate de elita politică românească din Ungaria. Apreciem inițiativa lui Vlad Popovici de a pune în legătură activitatea editorială a personajelor sale cu nivelul studiilor pe care acestea le-au urmat. Această preocupare îi dă prilejul să constate că aproape toți românii transilvăneni activi politic după 1881 au frecventat universitățile central-europene, educația pe care au primit-o acolo deschizându-le interesul pentru scris. Estimarea aplicată aici a dus în cele din urmă la transcenderea politicului și la operarea unei interesante incursiuni în istoria culturală a Europei Central-Estice. Evoluția centrelor editoriale, distribuția cronologică și tematică a titlurilor sunt doar câteva dintre punctele nodale ale rețelei literare reconstituite, analizate și interpretate de autor.

Concluziile cărții insistă, nu pentru prima dată, asupra opiniei că ea nu reprezintă un studiu în sine, ci o aglutinare de studii consubstanțiale tematic. Aceasta cu atât mai mult cu cât, cu excepția celui de-al patrulea, capitolele reprezintă texte publicate sau comunicate, revăzute și extinse în vederea includerii lor într-un singur volum. Este vorba, de fapt, de o profesiune de modestie care-l onorează pe Vlad Popovici.

În privința surselor lucrării, ne vom abține de la enumerarea fondurilor arhivistice, a documentelor publicate, a periodicelor consultate, a studiilor și a volumelor, dar îl asigurăm pe cititor că ele impresionează prin număr și consistență.

Încheiem într-o manieră mai insolită, cu o concluzie care aparține recenzentului, dar pe care suntem convinși că și autorul a gândit-o. Deruta conducerii centrale a partidului precum și inactivitatea care s-au manifestat în anumite perioade s-au putut datora într-o măsură semnificativă pasivismului, care a creat perspectiva dezolantă a unei stări de opoziție politică fără termen, o adevărată „boală” pentru un partid. Neoactivismul a venit cu țeluri politice importante și cu asigurarea unor mijloace de acțiune, de „luptă” – se spune adesea, datorită cărora, la sfârșitul Primului Război Mondial, națiunea română din Transilvania avea o elită politică bine instruită, bine antrenată și dinamică. Vlad Popovici însuși și-a punctat în lucrare realizările, dar și problemele care așteaptă o rezolvare viitoare. Pe lângă valoarea intrinsecă, cartea sa este importantă pentru deschiderile de conținut și metodologice pe care le recomandă.

VALER MOGA